

MEGYASZAI SZILVIA

Világháború, társadalom, emlékezet

Az emlékezet helyi működéséről, a helyi közösség bevonásának lehetőségeiről, a püspökladányi helytörténeti honlap példáján keresztül

Céлом annak bemutatása, hogyan működik a gyakorlatban az emlékezet települési szintű mozgósítása, hányféle módon vonható be a lakosság az információgyűjtésbe, milyen forrásokból lehet összegyűjteni a 100 éve történt események helytörténeti adatait, valamint hogyan működhetnek együtt a kutatók, a különböző szervezetek, intézmények és a lakosság ebben a munkában. Mindezt egy konkrét példán, mégpedig Püspökladány város első helytörténeti honlapján (www.puspokladanyanno.hu) folyó első világháborús kutatás és adatgyűjtés gyakorlati tapasztalatain, a gyűjtőmunka folyamatán és a helyi mozgósításban rejlő és kiaknázható lehetőségek körének ismertetésén keresztül kívánom szemléltetni. Összeállításom a „terepmunka” felől közelíti meg a témát, és egy kisvárosban folyó, önkéntes (azaz anyagi támogatás nélkül megvalósított) gyűjtőmunka gyakorlati tapasztalatait igyekszik hasznosítható módon bemutatni.

A település „emlékezőhelyeinek” bemutatása

Püspökladány Hajdú-Bihar megyében található település, mely mindig is járási, kistérségi központ volt, mind infrastrukturális, mind igazgatási, gazdasági, kulturális szempontból. Népessége csökken, jelenleg több mint 15 000-en lakják. Alföldi település, elsősorban mezőgazdasági jellegű; ez, valamint a szolgáltatás és az igazgatás adja a legfőbb megélhetést a településen.

Jelenleg Püspökladányban (1978-tól) egy iskolamúzeumból kinőtt, annak gyűjteményét tovább gyarapító *városi múzeum* működik. Korábban a debreceni Déri Múzeum igazgatása alatt működött, ma már a helyi önkormányzat tartja fenn. Az iskolamúzeum 1929-től a polgári iskolában kapott helyet. A második világháború alatt egy – középiskolai tanárnő önzetlen, áldozatos és önkéntes munkájával megteremtett – gyűjteménye megsemmisült. Ezt követően a tárgyakat a tanulók segítségével gyűjtötték újra. Az így létrejött községi, majd városi múzeum állandó kiállítása elsősorban a bihari Nagy-Sárrét néprajzát mutatja be, hadtörténeti gyűjteménye minimális.

A városnak jószerével egyetlen, nagyobb korszakot átfogó helytörténeti monográfiája van, melyet egy helytörténettel is foglalkozó pedagógus állított össze az 1970-es években. Hadtörténeti vonatkozású szakpublikációk, tudományos kutatási anyagok, értekezések elenyésző számban születtek az elmúlt 40 évben.

Az utóbbi években elsősorban helyi hagyományörző egyesületek (városvédő egyesület, népdalkörök, néptáncgyűttesek) gondozták a múlt emlékeit, a helyi média is foglalkozik helytörténeti témákkal, a múzeum pedig igyekszik kapcsolatot tartani a lakossággal. Csekély számú helytörténet-kutató is tevékenykedik a városban, egymástól függetlenül.

A lakosság körében van igény a közösségi emlékezet ápolására. Erre épített 2012-ben három lelkes, nem történész végzettségű, de elhivatott magánszemély; kezdeményezésükre, teljesen önerőből született meg a település első és egyetlen helytörténeti honlapja, a Püspökladány Anno weboldal (www.puspokladanyanno.hu). Gyűjteménye kezdetben egy közösségi oldalon szerveződő csoport tagjai és a múzeum által rendelkezésre bocsátott fotókra és a fellelhető helytörténeti kiadványokra épült. A helytörténeti honlap azóta is bevétel, anyagi hozzájárulás nélkül működik; két és fél éve már csak egyetlen alapító-szerkesztőként, önkéntes magánszemélyként üzemeltetem, szabadidőmben és elhivatottságból. A honlap szerkesztését helytörténeti kutatásaim és helyi, első világháborús gyűjtőmunkám mellett látom el, ezenkívül szerzőként is publikálok a

felületen. Mindezen feladataimat – akárcsak a honlap néhány állandó szerzője – díjazás nélkül látom el.

A honlap gyűjteménye az indulás óta többszörösére nőtt. Főleg magánszemélyek ajánlják fel családi „kincseiket” (Püspökladányhoz kötődő régi fotókat, dokumentumokat, történeteket, filmfelvételeket), de megkeresésre intézmények, egyesületek is biztosítják ezeket (pl. MTVA, Néprajzi Múzeum). A honlap olvasóinak jóvoltából sok alkalmi összeállítást, valamint néhány állandó szerző publikációit közöljük az oldalon (ezek főleg családtörténeti vagy általános településtörténeti anyagok). A honlap népszerű nemcsak a város lakói, de az innen elszármazottak körében is; látogatottsági statisztikai mutatói kedvezőek, magasak. A honlap I. és II. világháborús rovatának összeállításait nemcsak a Püspökladányhoz kötődő olvasók, hanem az e témák iránt érdeklődők is rendszeresen figyelemmel szokták kísérni.

Előzmények nélkül

A Nagy Háború témakörének helytörténeti kutatása – sajnos – „gyökértelen” Püspökladányban, azaz szakirodalom, gyűjtemények, helyi adatbázisok hiányában szűz terület volt. A téma kutatását nehezíti, hogy az egykori községháza irattárából a régi iratok zömét (pl. jegyzőkönyveket) az 1940-es évek elején megsemmisítették a „kötelező padláslomtalanítási” akció keretében. Aztán a második világháborús események során végeztek nagy pusztítást, nemcsak emberéletekben és a város infrastruktúrájában, de a helyi irattárakban és dokumentumtárakban is. Ekkor semmisült meg a református, a római katolikus és az izraelita egyházközség jegyzőkönyveinek, anyakönyveinek, levéltárának jelentős része, valamint a községháza irattárának zöme is (főleg az 1920–1940-es évek anyagai). Ebből az időszakból a megyei levéltári iratanyagok is meglehetősen hiányosak.

Az első világháború kitörésének 100. évfordulójára készülve se intézményi kutatásokra, se tudományos publikációra nem támaszkodhattunk. Rendszeres publikálásra először a

Püspökladány Anno helytörténeti honlapon, önálló rovatban került sor.

A helytörténeti honlapon folyó kutatás és gyűjtőmunka folyamata

A Püspökladány Anno honlapon két éve indult az „I. világháború” című rovat. Célja bemutatni Püspökladány első világháborús helytörténetét, a katonaviselt felmenők életét és emlékeit, valamint a püspökladányiakat bevonultató alakulatot. (A kutatás 2012 nyarán kezdődött, a rovat 2013 januárjában indult el.) A kutatást, a gyűjtőmunkát és az adatrögzítést egy személyben végzem.

A gyűjtőmunka családtörténeti kutatással kezdődött, majd idővel kiterjedt egész Püspökladányra. Egy 1927. évi helyi kiadvány feldolgozása mellett – amely a Nagy Háborúban elesett püspökladányi áldozatok neveit, adatait töredékesen tartalmazza – országos megjelenésű hadialbumokból és vitézi albumokból is elkezdődött az adatgyűjtés püspökladányiakról. (pl. *A magyar gyalogság, A magyar huszár* című kiadványokból).

A honlapon fotótárát (adattár) és dokumentumtár került létrehozásra a Nagy Háborúban harcoló püspökladányi személyek fotóival, adataival, fennmaradt dokumentumaival, az összegyűjtött információkkal.

Az első világháborúban harcoló püspökladányiak (hősi halottak és túlélők) adatainak gyűjtése során új igényként merült fel a kevés „adatbázis” kutatása mellett a leszármazottaknál még fellelhető és eddig máshol nem rögzített információk (fotók, dokumentumok, családi történetek, emléktárgyak) összegyűjtése. A Püspökladány Anno honlap szerkesztőjeként – a további adatgyűjtésekkel párhuzamosan – ezért a település lakóihoz fordultam. A honlapon közzétett felhívásban a lakosság aktív segítségét kértem a további adatgyűjtéshez, saját családi fotóik, dokumentumaik, egyéb információik rendelkezésre bocsátásával. Az első világháborús helyi kutatásról és a lakosság felkéréséről a helyi televízió riportot is készített, mely szélesebb körben is segítette a téma népszerűsítését. A gyűjtőmunka iránt meg-

nőtt az érdeklődés mind a helyi lakosok, mind a településről elszármazottak körében, sőt országos érdeklődés is jelentkezett a honlapon folyó munka iránt (pl. Nagy Háború Blog, Lánchíd Rádió). Ez egyrészt annak is köszönhető volt, hogy még nem indult meg igazán a 100. évfordulóra való készülődés, hiszen ekkor 2013 februárjában jártunk.

A felhívás hatására megnőtt a lakosság érdeklődése a honlapon közzétett első világháborús helytörténeti összeállítások iránt, s az emberek fotókat, dokumentumokat, egyéb információkat kezdtek küldeni a honlap gyűjteményéhez. Ezek többsége az internethasználók köréből érkezett.

A kezdeti, saját családtörténeti kutatás így bővült ki először egy település, majd később egy konkrét katonai alakulat első világháború alatti történetének feltárására. A püspökladányiak többsége a háborúban a császári és királyi debreceni 39. *gyalopezredben* harcolt, s ennek kutatási anyagai tovább bővítették a háborúval kapcsolatos helytörténeti ismereteket is. A Püspökladány Anno honlap „I. világháború” nevű rovata 2014 áprilisától mind gyakrabban jelentkezett helytörténeti összeállításokkal – a Nagy Háború eseményeinek bizonyos évfordulóihoz is kötődően – a gyűjtés újabb és újabb eredményeinek publikálásával.

Jelenleg 463 püspökladányiról vannak adataink, akik hősi halált haltak a háborúban (ez a szám nagy valószínűséggel nem teljes), és legalább ennyi azoknak a száma, akik túléltek a világháborút. A kutatás során nagyon hamar világossá vált, hogy sem a településen 1929-ben felavatott hősi emlékművön szereplő névsor, sem az 1927-ben megjelent „Püspökladányi hősi halottak albuma” adatköre nem teljes. Ennek oka, hogy az 1920-as években az adatok összegyűjtése főleg a hozzátartozók, ismerősök bejelentése, adatközlése alapján történt meg. A háborút túlélő személyek adatainak kutatásához még kevesebb az adat. E két körben: a hősi halottakról és a háború túlélőiről további adatgyűjtés várható, például különböző korabeli fegyvernemi hadialbumok és ezrednaplók adattáraiból, interneten is elérhető sebesülési, veszteségi lajstromokból, adatbázisokból,

helyi anyakönyvekből és természetesen a leszármazottaktól. Az adatgyűjtés folytatásához segítő munkaerőre lenne szükség.

A lakosság aktivitása

A lakosság partner volt a gyűjtésre vonatkozó kezdeményezésben és a rendelkezésükre álló információkkal segítettek az adatgyűjtést.

Voltak, akik már számukra ismert adatokat küldtek be saját, egykor harcoló felmenőjükről (fotó, dokumentum, személyes történet stb.), és volt olyan, aki a felhívás hatására kezdett el kutatni rokonai, ismerősei után. Előfordult, hogy nemcsak egy-egy fotó, személyes történet, de komplett, feldolgozásra váró családi hagyatéka, vagy a beküldő által összeállított élettörténet érkezett a honlap gyűjteményébe. Többen kértek segítséget a hivatalos szerveknél történő kutatás módjának megismeréséhez is. Előfordult, hogy nemcsak püspökladányi kötődésű személy, hanem más településen egykor élt személy adatait is elküldték, hogy azok is megmentésre kerüljenek az utókor számára (pl. egy szegedi katona fotógyűjteményét). A püspökladányi helyi kezdeményezés idővel országszerte érdeklődést váltott ki. Az érdeklődők egyrészt a háborúban harcoló saját felmenőiket kutatva kerestek meg (konkrét adatokért, vagy kutatási tapasztalatokért), másrészt helytörténészek küldtek megkeresést, így pl. segítséget kértek egy készülő hajdúdorogi kiadványhoz, vagy konkrét adatok felkutatásához Kunhegyesről.

A felhívás hatására nemcsak személyes adatok érkeztek, hanem további korabeli hadialbumok is családi magángyűjteményekből, hogy így segítsék a további adatgyűjtést. Érkeztek a honlap gyűjteményébe első világháborús szakkönyvek is, melyek a konkrét adatgyűjtés mellett a korszak átfogóbb megismerését is segítették.

A Püspökladány Anno helytörténeti honlapon futó „I. világháború” rovat eddigi összeállításai:

1. A *Püspökladányi hősi halottak albuma* bemutatása.
- 2–3. Nagy Háborús fotótár (adattár) és dokumentumtár.

4-7. Különböző fegyvernemi albumok és a Vitézek Albuma bemutatása – ezzel párhuzamosan az Első Világháborús Albumok közösségi oldal létrehozása.

8. Egy tizedes a háborúban. Egy első világháborúban harcoló püspökladányi katona élettörténetének, frontszolgálatának bemutatása.

9. A 39. gyalogezred története.

10. Egy katona levelei.

11. Egy katona naplója. Dr. Csabai István, a 39. gyalogezred tartalékos századosának, 1935-ben megjelent *Fakereszték mentén, népek országútján* című hadinaplójának bemutatása.

12. 39-es katonák az olasz fronton. Frontélmények az ezredalbum és az előbb említett hadinapló alapján.

13. Hősök napi megemlékezés. 1937. évi események felidézése korabeli püspökladányi újságcikk alapján.

14. Könyvrítkaságok a múltból. Országos hadialbumok, vitézi kiadványok, egyéb korabeli kiadványok bemutatása, melyekben püspökladányi katonák adatai is találhatóak.

15. Hősi halottaink névsora – új kutatási eredmények publikálásával.

16. Nagy Háborús emlékkiállítás. Beszámoló a települési múzeum helyi gyűjtés alapján megvalósított kiállításáról.

17. Püspökladány és a Nagy Háború. Püspökladány helytörténetének ismertetése a Nagy Háború időszakából.

18. Első világháborús szakmai konferencián vett részt a honlap a Politikátörténeti Intézetben. Beszámoló a honlap szerkesztőjének előadásáról.

19. Hadi harangrekvirálás Püspökladányban – korabeli fotókkal.

20. Egy püspökladányi család első világháborús hagyatéka – közös összeállítás a Nagy Háború Bloggal.

21. Bővülő gyűjtemény, lakossági adatszolgáltatás.

22. A Honvédelmi Minisztérium munkaértekezletén járt a honlap szerkesztője.

23. Püspökladányiak a Nagy Háborúról.

Az Élettörténetek rovatban további püspökladányi katonasorsok is olvashatók.

A honlaphoz kapcsolódó gyűjtőmunka és a külső partnerek

A lakosság, mint láttuk, lelkesen bekapcsolódott az adatgyűjtésbe, s információkkal, korabeli dokumentumokkal, szakkönyvekkel segítette a helyi kutatást.

A *Katonaiújság* nevű országos hadtörténeti folyóirat a kutatás népszerűsítését segítette azzal, hogy több alkalommal lehetőséget biztosított püspökladányi Nagy Háborús helytörténeti összeállítások publikálására.

A helyi kutatást, a gyűjtőmunkát Püspökladányhoz egyébként nem kötődő *kutatók, szakmai szervezetek* is támogatták szakértelmükkel. A gyűjtés végzőjeként folyamatos segítséget kaptam a Nagy Háború Blog főszerkesztőjétől, *Pintér Tamástól*, illetve a blog egyik szerzőjétől, *Rózsafi János* kutatótól. Emellett nemcsak általános szakmai segítség, de új püspökladányi adatok is érkeztek tőlük, az általuk kutatott temetőkataszterekben, katonai iratokban, veszteségi lajstromokban szereplő adatokról. A püspökladányi hadifoglyokkal kapcsolatos kutatásban *Kaba Esztertől* kaptam segítséget, a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár munkatársától; a Nagy Háborúban harcoló, s vitézzé avatott katonák esetében pedig *dr. Szentváry-Lukács Jánostól*, a Vitézi Rend adatbázisa, a *Hősök Naptára* és egyéb értékes adatbázisok szerkesztőjétől, valamint *Fekete Ferenctől*, *A Vitézi Rend története* című könyv szerzőjétől. *Dr. Bonhardt Attila* ezredestől, a HM Hadtörténelmi Levéltár és Irattár igazgatójától, valamint a bécsi Kriegsarchív (Hadilevéltár) munkatársaitól is sok segítséget kaptam a helyi kutatáshoz, nemcsak az adatbázisaikban fellelt dokumentumok formájában, de azok értelmezésében, fordításában is. Mindenkinek ezúton is köszönöm a szakmai támogatást.

A gyűjtőmunka során tudatosan törekedtem kapcsolatépítésre nem püspökladányi kutatókkal is, akik az I. világháború témakörének elismert szakértői. Segítségükkel nemcsak általános ismeretekkel, hanem konkrét és pótolhatatlan püspökladányi adatokkal is gazdagodott a helyi gyűjtemény. Ez a speciális támogatási forma – úgy gondolom – a helyi szintű kutatás addig

nem tapasztalt igényének és aktivitásának, azaz úttörő jellegének volt köszönhető. Tömeges kutatási igény esetén a jövőben erre egy egységes adatbázis, keresőszolgálat, segítséget is nyújtó információs szolgálat jelenthet megoldást.

A honlap Nagy Háború-sorozata nemcsak Püspökladányban népszerű, hanem a témával foglalkozó más *internetes oldalakon* is. Tapasztalataim szerint e weblapok, közösségi oldalak olvasói is kedvelik az összeállításokat, pozitívak a visszajelzések. A Püspökladányhoz semmilyen szálon nem kötődő olvasók is azonosulni tudtak a bemutatott személyes sorsokkal, az empátiára építő összeállításokkal, megemlékezésekkel. Ilyen internetes közösségek a teljesség igénye nélkül a következők: a *Nagy Háború Blog*, a *Magyar Hadisírgondozás közösségi oldal* (mely a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztály oldala), vagy a *Magyar Golgota. Magyar háborús hősi emlékművek adatbázisa* közösségi oldal.

Kutatásaimnak már a kezdetén létrehoztam az egyik legnépszerűbb közösségi oldalon egy „digitális gyűjteményt”, az *Első Világháborús Albumok* Facebook-oldalt. Itt korabeli hadialbumok, ezrednaplók, hadinaplók, települési vagy vármegyei hősi halottakról készült albumok, új kiadású szakkönyvek és egyéb első világháborús kiadványok adatai, digitális elérhetőségei kerültek összegyűjtésre. További igényre táborigazgatók, katonafotók, emléktárgyak, dokumentumok fotói is a felületre kerültek (országos és határon túli lefedettséggel). Ezen az internetes oldalon aktív tevékenység zajlik a mai napig, hiszen egyre többen keresik rokonaikat, felmenőiket az ezredalbumokban, fegyvernemi albumokban, segítséget kérve és egymásnak segítséget nyújtva a keresésben. Közben folyamatosan küldenek be könyvajánlókat, saját maguk által fotózott vagy szkennelt korabeli műveket, máshol fellelt digitális albumok linkjeit. A kezdeményezés az *Arcanum Digitális Tudománytár – Magyarok az I. világháborúban* szakkönyvgyűjtemény megjelenéséig talán egyedinek volt mondható; a tagok érdeklődése folytán és önzetlenségéből működik, és az itt fellelhető információk ingyenesen hozzáférhetőek.

A Püspökladány Anno helytörténeti honlap és a *helyi múzeum* kapcsolata formálisan jónak mondható. A múzeum által megrendezett „Nagy Háború a Sárréten” című kiállításához a Püspökladány Anno honlap is biztosított anyagokat, tárgyi gyűjteményének jelentős részét a múzeum rendelkezésére bocsátotta. A múzeumban elkezdődött egy egykori püspökladányi katona tábori levelezésének feldolgozása.

A helyi gyűjtés tapasztalatai

- A lakosság mozgósítható, érdeklődése, aktivitása – az adat-szolgáltatás, az emlékek gyűjtése, megemlékezések terén – változó, de folyamatos felhívásokkal, rendezvényekkel, a személyes kapcsolatok erősítésével, ismeretterjesztéssel fokozható.
- Van még rengeteg összegyűjtendő információ (fotó, dokumentum, tárgyi emlék, egyéb adat), amely már csak egyes magán-személyeknél lelhető fel, máshonnan nem pótolható. Szinte az utolsó pillanatban vagyunk az adatgyűjtésben, hiszen még élnek olyanok, akiknek szülei (!), nagyszülei harcoltak a háborúban. Az a tapasztalatom, hogy gyermek–szülő, unoka–nagyszülő kapcsolatrendszerben még él és személyes az emlékezés, könnyebben mozgósítható. Ennél távolabbi rokoni szinteken (dédszülők, ükszülők) már nincs meg a személyes kapcsolat a katona ősök és leszármazottaik között, így sokkal nehezebb a mozgósítás az emlékezésre, a gyűjtésre. Még ha fenn is maradnak az emlékek, a déd- és ükunokáknak már nem olyan szoros az érzelmi kötődése ezekhez a családi relikviákhoz, így számukra kevésbé válhat fontossá a megmentésük. Természetesen ebben a körben is eredményes lehet a gyűjtés, megfelelő ösztönzéssel, figyelemfelhívással. Gyermek–szülő, unoka–nagyszülő viszonyrendszerben a személyes kapcsolatfelvételen alapuló közvetlen adatgyűjtés a legeredményesebb, dédunoka–dédszülő viszonylatban már az internetes adatgyűjtés is hatékony. Még nagyobb az értékvesztés, ha kihal egy-egy családi ág.
- Az internet használói, és a potenciális „adatgazdák” köre (az idősebb generáció), akik őrzik az emlékeket, sajnos nem fedi

egymást, ezért internetes eszközökkel körükben nehézkes a hatékony mozgósítás és az információgyűjtés. Magam is felkerestem 70 év feletti püspökladányi lakosokat, és azt tapasztaltam, hogy vagy nem hallottak a helytörténeti honlapon folyó első világháborús gyűjtésről, vagy nem értették annak „újszerűségét” (nem ismerték az internet, a honlap, a digitális gyűjtemény jelentését, sem ezek használatát). Felmenőik harcoltak a Nagy Háborúban, s általában volt a birtokukban családi emlék, relikvia, amit a személyes találkozás során és az ekkor kialakult bizalom hatására a honlap rendelkezésére bocsátottak. Az eddig összegyűjtetlen források közvetlen utánajárás, személyes kontaktus és bizalom hatására kerültek elő az időskorú lakosság köréből.

- A Püspökladány Anno honlap olvasói, a téma iránt érdeklődők kedvelik a közérthető ismertetőket, és szívesen olvassák a személyes történeteket, katonai életutakat – sokkal fogékonyabbak erre, mint az általános hadileírásokra.
- Az internethasználók körében az emlékezés előbb és könnyebben eljut hozzájuk az információ, mint egy múzeum falain belül. Az internetes felületen több a visszajelzés, a visszacsatolás is.
- Érdekességképpen jegyzem meg: néhány visszajelzés azt emelte ki a háborús megemlékező összeállításokkal kapcsolatban, hogy a „női szem” empátikusabb megvilágításba helyezte a feldolgozott hadtörténeti témát.

A helyi gyűjtés során megfogalmazott javaslatok

- A gyűjtés érdekében megfelelő módon kell megszólítani a helyi lakosságot és a célközönséget (az idősebb korosztályt). Közérthető formában, személyes ismeretség kialakításával, szervezeteik (pl. idősek klubja, nyugdíjas körök) bevonásával. Fontos az internet mellett a média (televízió, ingyenes újságok) közvetítő szerepe is, és ezen belül is főleg helyi szinten.
- Ugyancsak helyi szinten tartom leghatékonyabbnak az információgyűjtést, mert az idősebbek bizalmatlanok akár az idegenekkel, akár az információszolgáltatás technikai kivitelezésével kapcsolatban. Ők maguk nem tudják megoldani a

- fotók, dokumentumok másolását, digitalizálást, így nehéz az adatszolgáltatás. Le kell küzdeni a nyilvánosságtól, a feltárlkozástól való idegenkedésüket, el kell nyerni a bizalmukat. Ehhez megfelelő apparátus kell, elkötelezett aktivistákkal.
- A gyűjtést végző személyek körét vagy szervezetek rendszerét egységesen kellene kialakítani. Vagy meglévő helyi intézményhez célszerű telepíteni a feladatot, vagy pályázat útján kutatóknak, civil szervezeteknek biztosítani ezt a lehetőséget. Az adatrögzítés és az adatfeldolgozás természetesen akkor lenne hatékony, ha országosan egységes informatikai program segítségével történne meg.
 - Partneri együttműködést kell ösztönözni az adatgyűjtő apparátus és a segítő aktivisták között.
 - Fontosnak tartanám az egységes *adattáza* kialakítását, elsősorban a helyben fellelhető adatokra építve: ilyenek a korabeli helyi hősi halottakról készült kiadványok, helyi veszteségi kimutatások, halotti anyakönyvek adatai és mindezek mellett a helyi gyűjtések során összegyűjtött információk, az új kutatási eredmények adatai. Ez biztos alapja lehetne egy országos vagy nemzetközi veszteségi adattáza-nak. Egységes adattáza-ra épülő keresőszolgáltatásra is szükség lenne, mely ingyenes és könnyen elérhető (nemcsak interneten, hanem akár telefonon is), s az érdeklődőknek segítséget nyújt az adatok értelmezésében, az adattáza-ban való eligazodásban. Gondolok itt a Hadtörténelmi Levéltárra és Irattárra, vagy a bécsi Hadilevéltárra, melyek elérhetőek, kimagaslóan segítőkészek, együttműködőek és a fellelt adatok értelmezésében és lefordításában is segítenek. Talán a laikusok körében kevésbé ismertek, s feldolgozási kapacitásuk is korlátozott (tömeges igény jelentkezése esetén). Az interneten elérhető adattáza-sokat (azok előnyeit, hátrányait) mindenki ismeri, ezekre nem térek ki részletesebben. Itt egy követelményt emelnék ki, mégpedig a *magyar nyelvűséget*, mert a vidék jelentős része (főleg az idősek) nem használják az idegen nyelveket.
 - A témával foglalkozó honlapok, weblapok önmagukban ma már nem elégségesek a lakossággal való folyamatos kapcsolat-tartásra (mert ezek weblapcímét külön be kell írni a keresőbe,

azaz elérésük több lépésből áll, melyre ma már az általános érdeklődésű internetezők nem fordítanak időt). Olyan felületre van szükség, mely az általános érdeklődésű internetező elé kínálja közvetlenül az első világháborús gyűjtőmunkára vonatkozó posztokat, az ajánlott tartalmakat. A megszólításra és a folyamatos kapcsolattartásra legalkalmasabb módot a közösségi oldalak adta lehetőségekben látom. Erre tapasztalatom szerint jelenleg a hazánkban és az idősebb korosztály körében is egyre népszerűbb Facebook alkalmazás a legmegfelelőbb. A statisztikák szerint egyre többen és egyre gyakrabban, valamint egyre idősebbek is használják e közösségi oldalt. A felhasználók sokszor csak rövid időre keresik fel ezen felületeket, így érdemes *rövid és figyelemfelkeltő, de lényegre törő* posztokat megosztani az olvasókkal.

A helyi gyűjtés során fellépő veszélyek

- Az esetetek, a hősi halottak adatai még csak-csak kutathatók, de azok köre, akik élve hazatértek a háborúból, már nehezebben fellelhető helyi szinten (ezekre a fegyvernemi hadialbumok különböző kiadásai, az ezredalbumok, vitézi albumok adattárai jó kiindulási alapot adhatnak). Ezt a kört is be kellene vonni az adatgyűjtésbe.
- Az adatgyűjtők között, sajnos, felléphet a rivalizálás, az adatok kisajátításának veszélye, az elszigetelt és nem együttműködő adatgyűjtés.
- Zavaró lehet a sok párhuzamos (elsősorban központi) adatgyűjtés is, ha egyre több szervezet és intézet foglalkozik a témával, gyűjti a fotókat, osztja meg az összegyűjtött adatokat, mert ez előbb-utóbb átláthatatlanná teszi a helyzetet pl. az idősebb korosztály számára. Ők esetleg nehezen határozzák meg a prioritási sorrendet, s így inkább nem küldik be a rendelkezésükre álló adatokat. Ezek az ismert, Nagy Háborús weboldalak nagyon hasznosak, alkalmasak az emlékek gyűjtésére, megmentésére, de mindenképpen jó lenne, ha egymástól nem elszigetelten működnének, hanem átjárhatóság lenne közöttük, és az egyikbe bevitt adat a másikban is kezelhető lenne.

- Ha az első világháborús témák feldolgozására, az adatok gyűjtésére egyre több internetes oldal születik, akkor nehezen tesznek különbséget a minőségi és kevésbé minőségi tartalmak, információk között, s emiatt egy idő után a témától is eltávolodhatnak az olvasók.
- Szomorúan tapasztalom, hogy a különböző aukciós oldalakon kereskedelmi ügylet tárgyát képezik a családi emlékek, az őseink és hőseink személyes tárgyai, fotói, dokumentumai. Ez is bizonyítja, hogy mennyire az utolsó pillanatban kezdődött az adatgyűjtés, hisz már lassan eltűnik az a generáció, amelyik kötődött e relikviákhoz. Egyrészt bizarrnak tartom ezt a fajta kereskedelmi tevékenységet, másrészt megfelelő pénzforrások esetén egy újfajta információs eszköz is lehet ezek köre, gyűjtőmunkába való bevonása.

Összefoglalásként megállapítható: ha lenne *forrás* az adatfeldolgozásra, az adatrögzítésre pedig segítő *munkaerő*, további sikereket lehetne elérni. Még mindig rengeteg információ (fotó, dokumentum, emléktárgy, személyes történet) van a püspökladányi családoknál (elsősorban az idősebb generáció birtokában). További munkaerőre lenne szükség a *hadialbumokban* szereplő személyek adatainak és a *halotti anyakönyvekben* szereplő adatoknak a feldolgozására, a veszteségi lajstromok települési szintű kigyűjtésére és főleg az idősebb generáció *felkeresésére*. Nagyon fontosnak érzem az együttműködést az adatgyűjtők között, s mielőbbi feladatnak tartom az egységes adatbázis és keresőszolgálat létrehozását.

Fekete Sándor (1899–1979)

A püspökladányi Fekete Sándor 1917. március 10-én vonult be az 5. vartüzérezredhez, Cattaróba. Kiképzése után a román harctérre vitték, ahonnan 1918. májusban az olasz hadszíntérre került. Ott részt vett a Piave menti harcokban, majd maláriában megbetegedett. A háború vége kórházban érte.

Kitüntetései: Károly csapatkereszt, Háborús emlékérem

(A fotó tulajdonosa: Fekete Ferenc, Fekete Sándor gyermeke.

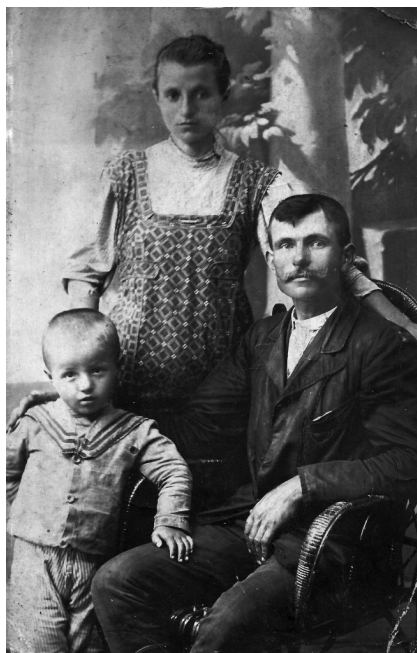
Forrás: www.puspokladanyanno.hu)

Hári András és családja (Hári András 1883–?)

A püspökladányi Hári András 1914. július 28-án vonult be a debreceni 39. gyalogezredbe. Az orosz harctéren került hadifogságba 1914. december 25-én. Turkesztánban raboskodott, ahonnan 6 levelet küldött haza. Soha nem tért haza családjához, nem tudják, mi lett a sorsa.

(A fotó tulajdonosa: Hári Piroska, Hári András unokája.

Forrás: www.puspokladanyanno.hu)

Hegedűs Béla (1899–1922)

A Püspökladányban élő római katolikus tanító fia, Hegedűs Béla hadiériettségét követően, 1917. április 18-án vonult be a 39. gyalogezredbe, Königrätzbe. 1918. március 1-jén ment ki az olasz frontra, ahol hadapród őrmesterként szolgált. A háborúban szerzett betegsége következtében végül Püspökladányban hunyt el 1922-ben, műegyetemi hallgatóként.

(A fotó tulajdonosa: Némegy József, Hegedűs Béla unokaöccse.

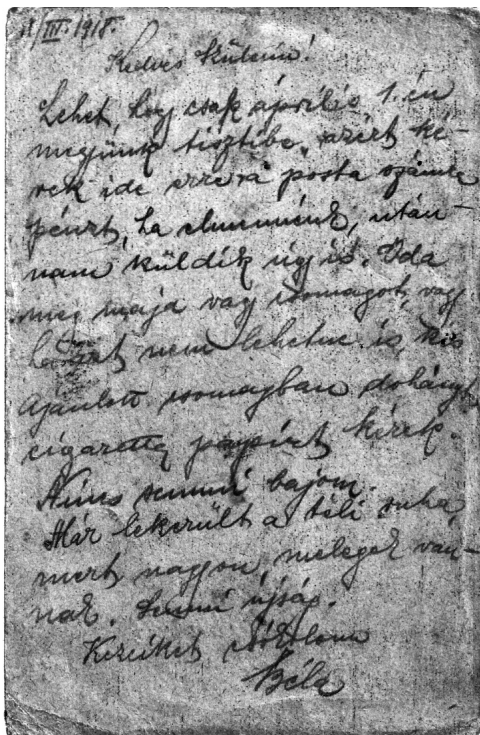
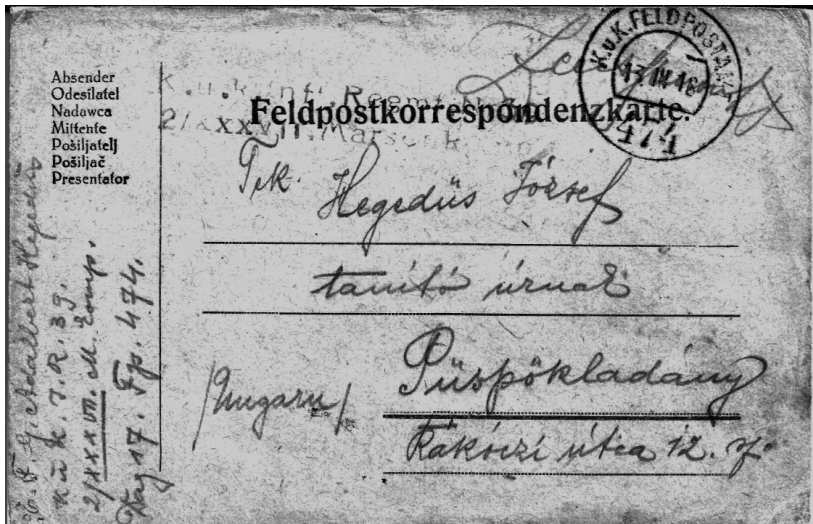
Forrás: www.puspokladanyanno.hu)

Hegedűs Béla alakulata**(Hegedűs Béla 1899–1922)**

A cs. és kir. 39. gyalogezred alakulata Königrätzben, 1917 májusában. A fotón csillaggal jelölt katona a püspökladányi Hegedűs Béla.

(A fotó tulajdonosa: Némegy József, Hegedűs Béla unokaöccse.

Forrás: www.puspokladanyanno.hu)

Hegedüs Béla tábori lapja

A püspökladányi Hegedüs Béla 1918-ban családjának hazaküldött tábori levelező-lapja.

(A tábori lap tulajdonosa: Némegy József, Hegedüs Béla unokaöccse.

Forrás: www.puspokladanyanno.hu)

Horváth József és fia
(Horváth József 1885–1957)

A püspökladányi születésű Horváth József a cs. és kir. debreceni 39. gyalogezred kötelékében szolgált az I. világháború alatt. Megjárta az olasz frontot, s onnan számtalan vitézségi érmmel tért haza, majd 1923-ban – a falujából az elsők között – megkapta a vitézi címet. A fotón mellette álló legkisebb fia, János, épp a sorozása előtt áll. A fiú 1944-ben hősi halált halt Lengyelországban.

Horváth József kitüntetései: I. osztályú ezüst vitézségi érem (kétszer), II. osztályú ezüst vitézségi érem, bronz vitézségi érem, Károly csapatkereszt

(A fotó tulajdonosa: Megyaszai Szilvia, Horváth József dédunokája.)

Forrás: www.puspokladanyanno.hu)

Horváth József alakulata

(Horváth József 1885–1957)

A fotó 1917 februárjában készült a cs. és kir. debreceni 39. gyalogezred katonáiról, az olasz fronton. Az ezred ebben az időben Kobilá Glaván volt pihe-nőn. Álló sorban balról a második katona a püspökladányi születésű Horváth József, aki a fotón az 1916. október 4. és 10. közötti fegyvertény alapján szerzett II. osztályú ezüst vitézségi érmét viseli.

(A fotó tulajdonosa: Megyaszai Szilvia, Horváth József dédunokája. Köszönet a fotóért Szanyi Miklósnak.

Forrás: www.puspokladanyanno.hu)

Kiss Sándor (1887–1959)

A püspökladányi Kiss Sándor a 3. honvéd gyalogezredbe vonult Debrecenben, innen került ki a frontra. A harcok során olasz hadifogságba esett, Sziciliába került (Terrasini-Palermo volt az internálási helyszíne), ahonnan 1919. október 14-én érkezett meg a Veszprém megyei Csót község leszerelőtáborába. A fotó hadifogságában készült, 1916-ban.

Kitüntetései: Ausztriáért emlékérem, Porosz háborús emlékereszt II. osztály, Háborús emlékérem, II. osztályú ezüst vitézségi érem, Bronz vitézségi érem, Károly csatkereszt

(A fotó tulajdonosa: Lövei Attila, Kiss Sándor dédunokája.

Forrás: www.puspokladanyanno.hu)

Tóth Lajos és családja

(Tóth Lajos 1881–1914)

A püspökladányi (V.) Tóth Lajos 1914 augusztusában vonult be a 3. honvéd népfőlkelő gyalogezredhez, Debrecenbe. 1914 októberében az orosz harctérre ment, ahol az első ütközete alkalmával hősi halált halt.

(A fotó tulajdonosa: Keserű Albertné Karacs Róza, Tóth Lajos unokája.

Forrás: www.puspokladanyanno.hu)